

Шевченко і критици.

Кожний великий поет викликає у кожного народа більше або менше широку літературу, в якій критици, що пишуть про твори поета, силкують ся кожний зі своєї точки погляду вяснити їх із найрізномроднійших боків. У нас до таких поетів належить Т. Шевченко, а найліпшим доказом того є праця д. М. Комаря, що вийшла минулого року¹⁾ і подає бібліографію всього, що сяк чи так доторкаєть ся Шевченка. Про буденні таланти не пише ніхто стільки, ані не займаєть ся ними: вони нині пишуть, а завтра переходять до архіву, звідки інколи відпорує їх історик літератури, щоб опісля назад передати їх на заслужений відпочинок. В останніх десятках літ бачимо ми одначе змагання до зменьшеня величини Шевченка (поминаємо тут питанє про свідомість сього постування), які йдуть посередно чи безпосередно, при чім критици послугують ся порівняною літературно-науковою методою. Отсей факт приневолює нас висловити свій погляд на сю справу, при чім заявляємо, що не будемо брати в оборону Шевченка подрібно, і переаналізовувати відповідні праці — раз що се завело би нас за далеко і ми замість статі мусіли-б писати книгу, друге, що — по нашій думці — Шевченко не потребує такої оборони; хочемо лише звернути увагу критиків, які будуть іще писати про Шевченка, щоб не загаяли ся за далеко у своїх висновках, бо се певно не вийде на шкоду Шевченкови, але таки їм самим.

¹⁾ Т. Шевченко в літературѣ и искусствѣ. Бібліографическій указатель матеріаловъ для изученія жизни и произведеній Т. Шевченка. Составилъ М. Комаровъ. Одесса, 1903.

Ми не думаємо також виступати тут проти порівняної методи; навпаки, ми признаємо її величезну вагу для літературно-наукових дослідів у повні і вважаємо її навіть для них єдиною можливою і раціональною. Лиш на її основі можна побачити наглядно, як духове життя народів впливає взаємно на себе, як повстають, ширять ся від одного народу до другого і гинуть різні літературні течії, як викликають при однакових обставинах у неоднакових народів однакові літературні прояви і т. и. На підставі порівняної методи переконуємо ся, що загальні літературні прояви не поминають і нашого народу і літератури, доказом чого можуть послужити: романтизм, реалізм, натуралізм, декадентизм і т. д. Як у всім одначе, так і при порівняннях мусимо заховати якусь міру, певну границю, поза яку не сміємо переступати, коли не хочемо договорити ся до абсурдів. Реалістичний письменник у нас і в Німеччині та Франції буде мати певні спільні точки, але не конечно один мусить бути під впливом другого, не вчисляючи тут самого напряму, який остаточно може рівночасно повстати в кількох місцях незалежно від себе, чого приклади можна би знайти. Так само не можна брати всіх реалістичних письменників німецьких та французьких і виказувати їх вплив на якогось українського реалістичного письменника, бо тою дорогою зайшли-б ми до абсурду. А власне щось подібного добачуємо ми в деяких працях про Шевченка.

На скільки ми могли сконстатувати, до тепер виказувано з більшим або меншим щастєм, із ширшими висновками або лиш простими натяками, вплив отсих письменників на Шевченка: Псевдо-Кониського (Історія Руссовъ), Бантиша-Каменського, Котляревського, Костомарова, Куліша, Метлинського, Гребінки, Маркевича, Жуковського, Пушкіна, Козлова, Лермонтова, Рилєва, Кольцова, Гоголя, Міцкевича, Залєського, Гоцьківського, Чайковського (Wernyhoga),¹⁾ месіяністів²⁾ і в кінці Шілера та римського Тапіта(!).³⁾ Тепер сей ряд збільшуєть ся новими письменниками, яких вплив на Шевченка вказаний у книжці д-ра В. Щурата: Сьвяте

¹⁾ Пор. працю д-ра О. Колесси: Шевченко і Міцкевич. (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. II, 1894 p. passim).

²⁾ Пор. М. Zdziechowski, Mesyaniści i Słowianofile. Kraków, 1888, ст. 289.

³⁾ Пор. Ф. И. Свистунъ, Чѣмъ есть для насъ Шевченко? Львів, 1901, ст. 71, 78 і даль.

письмо в Шевченковій поезії (Львів, 1904), се-б то біблійними письменниками. Як бачимо, число се дуже поважне. Коли-ж додамо тут, що сі викази зовсім не усувають можливости віднайденя нових іще впливів, тоді переконаємо ся в повні, кому ми властиво повинні завдячувати творчість Шевченка та наберемо докладного погляду на її характер. Шевченко, як із сього виходить, подавав на пчілку, що літає з цвітки на цвітку і все знісить до кунки пожток, аби було більше. Вправді декому не подобасть ся така письменнича і поетична діяльність, чого докази читали ми між иньшим у львівськїм „Dzienniku Polskim“ (пор. вислови про Б. Лепкого, Е. Мандичевського, Ф. Михайлова і кількох иньших), ба чули їх навіть на останнїх загальних зборах Наук. Тов. ім. Шевченка (пор. інтерпеляцію до редакції ЛНВ-а в справі поміщення якоїсь дрібниці „позиченої“ в якогось там чужого письменника); але в другого боку ми знаємо, що всі драми Шекспіра засновані не на оригінально видуманих мотивах, лиш також на „позичених“ (переважно італійських), або иньшими словами, що на Шекспіра мали вплив иньші письменники, і то дуже значний, а проте Шекспір був великий письменник, є й буде і то всесвітний, а навіть не власність одного народа. Отже погляди в сій справі — річ смаку, а головне — спосіб, яким те запозичуване представлено і його раціональність.

У нас, при Шевченку, тримали ся критики меньше-більше такої процедури: На перед розбирали вони жите поета і вишукували всякі подробиці, які їм показували, що читав поет, а опісля вишукували у відповідних письменників аналогії і порівнювали їх із текстами Шевченка. На кінці, виказавши так ріжні „впливи“, робили звичайно висновки, що не вважаючи на запозичені ідеї, образи, реченя, фрази, ба навіть поодинокі слова, геніяльний дух Шевченка змалював одначе все оригінально і представив у новому освітленю, новому блиску, новому значіню і т. д. Пересічний читач, що звик читати не думаючи і присягати *in verba magistri* без застережень, задовольть ся певно тими кінцевими фразами; иньший не задовольть ся і скаже: ба коли Шевченко запозичив усе в иньшого чи иньших поетів, то в такім разі яка його заслуга коло утвореня поеми, думки чи чого иньшого? Він очевидно зложить заслуги Шевченка на иньші його твори, в яких не знайдено ще „впливу“ нічийого. Та коли з часом при дальших дослідах покажуть ся у всіх поезіях впливи -- що дуже можливе, коли будемо йти слідом дотеперішніх критиків і послугувати ся їх мето-

дою — то що тоді? І от тут лежать хіба тих критиків, які виказували, що запозичуванє ідей, думок, образів і ин. буцім то підрядна річ, а головне — як ними покористував ся поет. Значить, далі, що на такий погляд „Новомодні коляди“ Гриця Щипавки могли-б бути геніяльним твором (за який автор і ще дехто иньший навіть їх уважає), хоч тимчасом вони не мають ніякої літературної вартости!

А в кінці, що властиво звати тими „впливами“? До тепер не пояснив сього ніхто з Шевченкових критиків, а тимчасом се конечна річ. Ми знаємо, що без чужого впливу не виховуєть ся ніхто; сі впливи відчувають ся в школі, почавши від народньої школи, а скінчивши на університеті; побіч того на кожду людину впливає ще лектура, а головно саме жите, зносини з ріжними людьми і т. п. Чи всі ті впливи відібують ся на творчости поета? Певно, що ні. А коли деякі відібують ся, то чи можемо ми на певно сказати, що се як раз ті, про які ми думаємо? А хоч би й так, то чи можна на їх підставі доходити до так далеко посунених висновків, як се дієть ся з творами Шевченка? Ми-ж мусимо при характеристиці й оцінюваню поета стояти на якійсь загальній основі, якою могли-б послужити ся при кождім письменнику, без огляду на його дрібніші індивідуальні ціхи. Що стало-б ся з Толстим, Ібзенем, Гауптманом, Кіплінгом, Амічісом і иньшими, коли-б ми до них приложили мірку наших критиків і розложили їх на ріжні „впливи“? А чим довше письменник живе, чим більше знає мов, чим меньше сидить на місці, тим більше тих впливів.

Що при оцінці впливів належить послугувати ся иньшою методою, як робили наші критики, та належить прикладати до них иньшу міру, побачимо наглядно з прикладу.

Др. В. Щурат цитує у своїй найновійшій праці отсей виїмок із Шевченка¹⁾:

Неначе праведних дітей,
 Господь, любя своїх людей,
 Послав на землю ім пророка —
 Свою любов благовістить,
 Сьвятому розуму учить.
 Неначе наш Дніпро широкий,

¹⁾ Сьвяте письмо в Шевченковій поезії, ст. 56—57.

Слова його лились, текли
 І в серце падали глибоко,
 Невидимим огнем пекли
 Холодні душі. Полюбили
 Пророка люде, і молились
 За ним, і сльози знай лили.
 А потім... люде, род лукавий,
 Господню сьвяту славу
 Розлили, і чужим богам
 Пожерли жертви, омерзались,
 І мужа сьвята — горе вам! —
 На стогнах камінем побили,
 І заходили ся гулять,
 Сьвятою кровю шинкувать.
 І праведно Господь великий,
 Мов на звїрей тих лютих, диких,
 Кайдани повелїв кувать,
 Глибокі тюрми мурувать,
 І — роде лживий і жестокий! —
 Воісто кроткого пророка
 Царя вам повелїв ізбрать.

Жерелом сього вірша вважає др. В. Щурат таке місце в книзі пророка Єремії:

Тако глаголетъ Господь Вседержитель: се азъ пошлю на ня мечъ, и гладъ и моръ, и положу я яко смоквы худыя, иже не мощно ясти, понеже вѣло худы быша, и сотру я мечемъ, и гладомъ, и моромъ, и дамъ я въ погубленіе всѣмъ царствамъ земнымъ, и въ проклятїе, и въ оудивленіе, и въ поситѣхъ, и въ поруганіе всѣмъ языкомъ, къ нимже извергохъ я. Занеже не послушаша словесъ моихъ, глаголетъ Господь, яже послахъ къ нимъ рабы мои пророки.

До сих виїжків додає автор від себе: „Зовсім ту саму гадку виразив і Шевченко.“ „Гадка Єремії підпала в поезії Шевченка тільки формальній зміні, т. є. такій, якій підпасти мусить кожда гадка, коли її виражаєть ся поетично.“

Тимчасом кождий, хто порівнає наведені цитати, побачить ясно, що між ними нема нічого спільного, — якже тут говорити про вплив? Сі самі вірші Шевченка від слів: „Неначе“ до „ізбрать“ цитує також Ф. Свистун (Чѣмъ есть... ст. 78) і пише далі:

„Мысль, що монархическая власть только для людей злыхъ и испорченныхъ — не нова. Тянется она нитью въ историческихъ сочиненіяхъ Тацита, который на римскую монархію смотрѣлъ только изъ точки необходимости конечного зла. Думалъ онъ, що самовластіе кесарей было нужно ради великого пространства имперіи и испорченности людей, що при семъ образѣ правленія упрочились въправдѣ порядокъ и миръ, но потеряли свобода и добродѣтельность, процвѣтавшіи за республики. По мнѣнію Тацита люди, состоящіи въ природномъ состояніи, безъ державного строя, суть нравственно лучшіи, и въ томъ дусѣ написана его „Германія“, подающая идеальный образъ народа, живущого на лонѣ природы, безъ утонченности жизни“ (ст. 79).

Поминаємо дальші „розглагольствованія“ Свистуна на тему монархізму і монархічної власти та докази, що у „русскихъ“ конечный абсолютизм і наведемо ще лиш кінець із його балаканки: „Шевченко отдалился отъ возвращенія своего народа (що абсолютизм конечный для Росіи) и стануль на ненародной почвѣ, выступая противъ монархической власти (очевидно під впливом Тацита). Извиняеть его однако то обстоятельство, що ему ходило о волю крепачковъ, которой сопротивлялось тогдашнее правительство, такъ що онъ отвѣтственность за плохую долю крепачковъ сваливалъ на самодержавіе“ (ст. 87).

Тепер заходять три можливости що до висновків обох авторів про вплив на Шевченка в цитованим віршу: а) Або один має рацію, а другий помиляеть ся. б) Або оба мають рацію, і Шевченко написав сей вірш дійсно під впливом Єремії і Тацита. в) Або оба не мають рації. Ми не вважаємо потрібним порішувати се питанє в який будь бік і полишаємо читачам волю, за чим вони схочуть заявити ся тим більше, що виїмки говорять ясно самі за себе.

Більше як тут скомплікована справа, коли в однім віршу видно впливи аж кількох письменників. А подібна обставина заходить приміром у „Причинній“. По дослідям критиків написав сю поему Шевченко під впливом: 1) Жуковского; 2) Пушкина; 3) Ковлова; 4) Міцкевича; 5) народнім. Виходить отже, що Шевченко сідаючи до писаня сеї поеми, обкладав ся творами згаданих поетів і етнографічними збірниками і як пчілка підщипував то звідси, то звідти по трощки. Можливо, що так було, особливо коли Шевченко хотів показати, як то деякі з його наступників будуть колись ро-

бити, але се певно не було правило, на що критики не повинні забувати.

Інші поеми, як показують висліди, не підпадали під вплив більшого числа письменників, та за те являли ся не чим іншим, як простою копією. Найліпшим доказом того може послужити „Сон“, майже в повні — коли вірити дослідникам — відписаний від Міцкевича.

Д-ру В. Щурату видимо не подобали ся такі розсліди, як се можна-б думати з отсих його слів: „Чому національна амбіція своєрідній Шевченковій Музі визначувала пераа трохи не ролю по коївки в Міцкевича, чому вчена бистроумність прикладала ві, як п'ястук до носа, до Геґля і до Руссб... не тут місце над тим застановляти ся“ (ст. 6). І він пішов у иньший бік, а до чого договорив ся, покажемо далі.

Що саме спонукало д-ра В. Щурата піти в иньший бік, се також знаємо: „Драгоманів сказав, що він (Шевченко) в основі своєї творчости вістав біблейцем аж до смерти. Драгоманів найдрібнійшої гадки не змів виссати з нальця. Кожда гадка такого чоловіка повинна-б заслугувати на особлившу увагу, а вже гадка про Шевченка-біблейця серед спеціалістів передовсім“ (ст. 5—6). Наслідком сих слів була названа праця, в якій хід думок меньше-більше такий:

Автор вибирає біографічні звістки про Шевченка, в яких говорить ся, що він читав Св'яте Письмо і на їх підставі доказує, що поет не розставав ся з ним ціле житє, почавши від наймолодших літ, через що й вплив Св'ятого Письма на нього мусів бути великий. Що так було, на се наводить докази: 1) Згадки про Св'яте Письмо, розсіпані в поезіях Шевченка. 2) Епіграфи до деяких поем (завважимо, що одних і других дуже маленько). 3) Наслідуваня псалмів, разом 11. 4) Явні наслідуваня (себ то такі, про які не можна сумнівати ся, що вони дійсно наслідуваня), разом три. 5) Інші наслідуваня, про які згадаємо далі.

Ми не будемо заперечувати, що Шевченко знав Св'яте Письмо і що подекуди ним користував ся, але щоб його вплив відбив ся на поетови так, як сього хоче др. В. Щурат, на те не можемо згодити ся, і цілий другий розділ його праці, в яким він збирає звістки про лектуру Св'ятого Письма Шевченком, уважаємо за надто пересоленим. Робити висновки на підставі того, що батько Шевченка (коли той був іще дитиною!):

Бувало, в неділю, закривши Минею,
По чарці в сусідом випивши тієї і т. д.

або що поет учив ся читати на Псалтирі, а вивчившись і пробуваючи в дяка (досить коротко) ходив читати Псалтир до мерців — на наш погляд — абсолютно не можна. Є між нами старші люди, які тут, у Галичині, переходили також подібну школу: вчили ся на Псалтирі, ходили її читати до мерців, і нічого не розуміли, як ми знаємо від них самих. А що люди тішили ся їх гарним читанєм, се також не доказ: люди слухають читаня томú, бо се сьвяте письмо, але не томú, що розуміють читане. Д-ру В. Щурату не можуть бути невідомі перекручуваня найзвичайніших молитов задля їх нерозуміння пр. Мняца́ (пам. во ім'я Отца), яков на небі, яков на землі і т. д. або відповіді селян про те, що читаєть ся в церкві — аби міг поважно се твердити. В правді історичні уступи, притчі і т. п. більше доступні і зрозумілі селянам, але Псалтир сюди не належить. Виказувати отже, що Сьвяте Письмо мало вплив на Шевченка вже від наймолодших літ, уважаємо що найменше науковим ризиком.

Очевидно, в часом обставини змінили ся, але тут знов виходить із представлення д-ра В. Щурата, буцім то Шевченко за час свого пробуваня в Петербурзі в Академії, за час зносин із Костомаровом і Кулішем (перед арештом) і на засланю нічого майже не читав крім Біблії. Хиба се правда і хиба ми не знаємо, що навіть на засланю він діставав книжки від своїх приятелів і знайомих? А хоч би й не діставав, то чи се вже доказ, що він мусів бути під таким великим впливом Сьвятого Письма, як хоче др. В. Щурат? Чи одну то річ читає чоловік і вона не полишає на ньому тривких слідів! А що й Шевченко не одушевляв ся так цілим Сьвятим Письмом, видно з отього епізоду, який цитує й др. В. Щурат:

„Ми з В. Н. (Далем) — пише Шевченко — якось несподівано зачепили в розмові Давидові псалми і в загалі Біблію. Спостерігши, що я не байдужний до старозавітної поезії, Даль спитав у мене, чи читав я Апокаліпсис? Я відповів, що читав, та нічого не зрозумів. Він узяв ся з'ясовувати мені розум і поезію отієї богонатхненої нісенітницї і нарешті подав мені перечитати власний його переклад „Откровения“ з коментаріями і прохав, щоб я, перечитавши, сказав йому свою думку. Не до

душі мені останнє; без цієї умови можна-б не читавши подякувати, а тепереньки треба читати. Побачимо, що воно за звівр у перекладі.“

По прочитаню того перекладу Шевченко вписав у свій „Журнал“ таку рецензію: „Читалъ и сердцемъ сокрушился, зачѣмъ читать учился. — Читаючи оригінал, себ то переклад Апокаліпсіса на мову славянську, приходить гадка, що апостол писав його про своїх неофітів і щоб закрити від приставів певний розум свого напучування, уживав умовлених виразів. А може ним кермувала й мета матеріальна — щоб пристави подумали, що старий збожеволів і верве нісенітницю і тоді може швидче визволять його з заслання. Остання гадка здасть ся мені більше подібною до правди. З якої-ж речі така розумна людина, як Даль, перекладав і товмачив отсю алегоричну нісенітницю? Не тямлю! І з якою думкою дав він мені перечитати свій убогий твір? Чи не міркує він завести в Нижньому катедру теології і зробити мене своїм неофітом? Ледви чи так! А яку-ж думку я йому висловлю про його чудернацький твір?“ (Ibid. ст. 14—15).

Яснійше говорити чейже не треба, але др. В. Щурат уміє й се пояснити, аби воно лиш не колідувало з його тенденцією. В загалі належить сконстатувати, що автор підбирає в цілій своїй брошурі цитати так, аби вони з його тенденційністю не розбігали ся. Се видно з наведеного в горі і в дальшого, се видно з його частих відкликів до свідоцтва Куліша, хоч відомо загално, що погляди останнього на Шевченка перед смертю поета і по смерті противні собі діаметрально, а про ті другі автор власне мовчить.

Вірцем авторової тенденційности може послужити й отсей уступ:

„В „пречистої, сьвятої“ Музи,¹⁾ в своєї „порадоньки і долі молоді“ просив Шевченко, щоб вона ніколи не покидала його. Він так просив її:

В ночи,
І в день, і в вечері, і рано
Витай зо мною і учи,
Учи неложними устами
Сказати правду! Поможи
Молитву діяти до краю...

¹⁾ Дивно, що в сих словах автор не бачить впливу сьвятого письма!

Ото-ж „сказати правду“ і „молитву діяти“ то дві задачі, які Шевченко не лиш собі поклав, але й кожному народному поетови, вважаючи его становище високим достоїнством народного сьвященослужителя.¹⁾ Народний поет повинен бути посередником між людьми а Богом, бо лиш в Бога є та правда, яку він має сказати, і лиш Богови належить ся молитва. Лиш до такого поета-сьвященослужителя дадуть ся примінити слова Шевченка :

Жива

Душа поетова, сьвятая,
Жива в сьвятих своїх річах;
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах!“ (ст. 30—31)

Вертаючи до „впливів“, зазначаємо, що автор виключив із під них отсі чотири поеми (які знов не підходять під його тенденцію): „Саул“, „Царі“, „Во Іудеї, во дни они“ і „Марія“ тому, „що в них Шевченко лиш формально опер ся на Сьв. Письмі... Відступаючи подекуди в основнім напрямі від Св. Письма, вони не можуть бути предметом студії про Св. Письмо в Шевченковій поезії (ага!) — студії, що має виказати звязок Св. Письма з Шевченковою поезією“ (ст. 17). Натомість зачислив сюди згадки про Сьвяте Письмо, в роді:

І у ченця, як трапить ся:
Нехай не гуляє,
А Сьвяте Письмо читає,
Людий поучає і т. д.

хоч вони могли приходити в поезіях Шевченкових навіть тоді, як би він зовсім не знав і не читав Біблії, та епіграфи, які можна класти й без особливих впливів. Тих згадок і епіграфів одначе так мало, що вони ледви можуть входити в рахубу при иньшій методі праці навіть на сю саму тему, що й в автора.

Наслідувань більше, бо 14, а деякі з них навіть досить обемні. На жаль, автор збуває їх дуже побіжно тому, що вони можуть бути кожному відомі, бо сам поет назвав їх наслідуванями. Др. В. Щурат називає їх явними і відсунувши їх на бік, вишукє неявні впливи, а як вони виглядають, подамо кілька ввірців.

¹⁾ Ми такої зарозумілості не подибуємо ніде в творах Шевченка!

Ось як виглядає образ суду в Ісаїї :

„Зане ярость Господня на вся язyki, и гнѣвъ на число ихъ, еже погубити ихъ и предати я на закланіе. И язвенніи ихъ повергнутся, и мертвецы, и въздетъ ихъ смрадъ и намокнуть горы кровію : и истають вся силы небесныя, и свѣтъ ся небо аки свѣтокъ, и вся звѣзды спадуть яко листвіе съ лозы : и якоже спадаєтъ листвіе смоковницы. Оупися мечъ мой на небеси : се на Ідумею снідетъ, и на люди пагубныя съ судомъ“.

„И падуть съ ними силніи, и овны и юнцы, и оупіється земля отъ крове, и отъ тука ихъ насытится. День бо суда Господня, и лѣто воздаянія суда Сіоня. И обратятся дебри его въ смолу, и земля его въ жупель. И будетъ земля его горящи яко смола днемъ и ноцію, и не оугаснетъ въ вѣчноє время, и въздетъ дымъ ея висоцѣ, въ роды своя оупустѣтъ.“

„Чи ті картини не пригадують зараз грізного образу суду в Шевченковім „Посланиї“? Таж зовсімъ подібно змалюєвє він его :

Настане суд, заговорять
І Дніпро і гори,
І потече єто ріками
Кров у сине море
Дітей ваших ; і не буде
Кому помагати :
Оддураєть ся брат брата
І дитини мати ;
І димъ хмарою заступить
Сонце перед вами,
І на віки проклинетесь
Своїми синами.“

„Трупи, кров, пожар, дим і пільму — грізну декорацію страшного суду вивів перед нашими очима Шевченко зовсімъ так само, як Ісаїя. Можливе, що він читав і в иньших пророків опис суду — в Іезекиїла і в Іоїла. Та в них він не міг знайти ніяких нових рисів. Їх описи не ріжняють ся від опису Ісаїї.“

„В Іезекиїла таке читаєть ся“ :

„И повергу плоти твоя на горахъ, и наполню кровію твоєю всю землю. И напіється земля отъ гноя твоего, отъ множества тво-

1) Цитуємо з книжки автора цілий відповідний виімок.

ого на горахъ: и дебри наполню отъ тебе, и покрюю небо, вгда уогаснеши, и помрачу звѣзды его, солнце въ облацѣ скрюю, и луна не явить свѣта своего. Вся свѣтила небесная помрачу на тя и дамъ тму на землю твою, глаголетъ Адонай Господь.“

„А Іоїл виражавъ ся коротше:

„И дамъ чудеса на небеси и на земли, кровь и огонь, и куреніє дыма. Солнце обратится въ тму, и луна въ кровь, прежде неже прийти дню Господню великому и просвѣщенному“.

„В порівнаню з Ісаією Іезекиїл і Іоїл є скупійші на краски. Значить ся, міг Шевченко і їх описи суду тямти, але без опису Ісаїї він не обійшов ся. А саяк, чи так в своїм описі він опер ся о пророків“ (ст. 35—37).

Ми внисно навели такий довгий цитат, бо кождий читач маючи тексти перед очима, може собі сам виробити гадку про впливи. Жалуємо лише, що автор не сказав тут нічого про взаїмні впливи всіх трьох пророків на себе, яких виясниє було-б і для нас вельми цікаве. Додамо надто, що подібні цитати про страшний суд можемо найти в письменників, яких Шевченко абсолютно не знав і виказувати опісля, що він був під їх впливом.

Таких порівнань, як повисші, багато.

Ісаія каже: „Одебелѣ бо сердце людей сихъ, и оушима своими тяжко слышаша, и очи свои смѣжиша, да не когда оузрятъ очима, и оушима оуслышатъ и сердцемъ оуразумѣють.“

„І в Єремїї сказано подібно:

„Се не обрѣзаша оушеса ихъ, и слышати не возмогутъ“.

„А Шевченко в „Посланиі“ жалуетъ ся:

І день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
А ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає;
Оглухли, не чують...

„Схожість вислову Шевченка з висловом Ісаїї хіба очевидна“ (ст. 38).

„Інший образ — то нечаяний напад злодіїв у ночі. Він часто стрічасть ся в пророків. Авдій питає: Аще бы татіє влѣзли къ тебѣ, или разбойници ноцію, камо бы поверженъ былъ еси? Ёда не оукрали бы довольныхъ себѣ?“ В Іоїла вороги „оконцами внидутъ, якоже татіє“. І так само в Єремїї: „аки татіє въ ноци

возложать руки своя". Шевченко знає сей образ і уживає его. Але і вміє він збагатити его новими красками :

Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять лукаві в огні
Її окраденую збудять... (Ст. 48—49)

Чи сього образу не міг узяти Шевченко в життя і мусів за ним бігати аж до пророків тим більше, що до пророцького він зовсім не подібний ?

„І в пророка Єремії Шевченко заичав ся деякими декораціями. Єремія, пророкуючи народови за непослух знищене, каже :

„И будетъ трупіє людей сихъ въ снѣдъ птицамъ небеснымъ, и звѣремъ земнымъ, и не будетъ отгоняющаго.“

„В Шевченкових „Гайдамаках“ зовсім та сама картина представляєть ся після гайдамацького подвигу :

На улицах, на розпутьях
Собаки, ворони
Їдять шляхту, клюють счи ;
Ніхто не боронить“. (Ст. 43)

„До Бога говорить Єремія : „покры ся вси облакомъ, да не дойдетъ къ тебѣ молитва“. Той сам образ Бога за хмарою є і в Шевченковім „Сні“ :

Чи бачить Бог ізза хмар
Наші сльози, горе ?“ (Ст. 50)

Надіємо ся, що досить сих цитатів, аби переконати ся, про „вплив“ тих уступів Сьвятого Письма на Шевченка. Таких цитатів є ще багато, але в них може добачити яку небудь звязь із Шевченком лиш той, хто видить там, де иньші не видять, значить сновида. Ми до таких не зачисляємо ся.

До таких висновків, як автор, мусять доходити всі ті критики, що кладуть із гори собі за задачу доказати якусь тенденцію на підставі писань поета (не лиш Шевченка), а не мають на увазі лише правди і чистої науки. Що наш закид тенденційности не видуманий, посьвідчать отсі слова д-ра В. Щурата : „Фактом єсть, що того „святого наїтія“, яке напоїло Шевченкову Музу, доси не прояснено, хоч таке проясненє повинно мати не лиш літературно-наукову вартість. Під нинішне время люте воно повинно стати у нас кріпким громозводом. Бо кілька то громів

посипалось хочби в найновіших часах на нас ніби то через те, що ми наші національні ідеали взяли з руки Шевченка — того богохульника, чи, делікатнійше сказавши, раціоналіста! А врешті Шевченко-біблеєць може представляти для декого також індивідуальний інтерес. Признаюсь отверто, що такий індивідуальний інтерес він представляє для мене. Вольно богохульникам дошукуватись в Шевченковій поезії богохульств, раціоналістам — раціоналізму, а всяким иньшим спеціалістам — знову чого иньшого, так чому б мені не вольно було глядати в тій поезії того, що в ній найскорше знайти можна — слідів Св. Письма? Аджеж Шевченка не взято еще в аренду!" (Ст. 6.)

Ми не будемо тут констатувати літературно-наукової вартости праці, про яку автор згадує. Що її одначе признано вже за „громозвід“, се видно було в дневниках із згадок про неї. Та такий громозвід потрібний лише тісним умам і лишень вони потребують окремої брошури для оборони Шевченка перед напастями таких же тісних умів. Сам Шевченко не потребує ніякої оборони, бо його боронять найліпше його твори, якими одушевляєть ся і богатий і бідний, і учений і простий, і старий і молодий — стілько вже літ і далі буде одушевляти ся Через те, на нашу думку, й ціль брошури схиблена. А всякі тенденційні пайованя тих творів і виказуване впливів, яких нема і не було, вважаємо пустою роботою. Не порівняна метода отже винувата тут, лише тенденційність у ній і її надуживанє. Се вважали ми своїм обовязком сказати і остерегти будучих дослідників над творами Шевченка.

Ми звернемо тут іще увагу, що до тепер не вказаний подрібно вплив народньої поезії на Шевченка, який був дійсно і в великій мірі, почавши від розміру багатьох поезий Шевченка, а скінчивши на живцем цитованих піснях. Коли-б хто підняв ся праці вказати ті впливи, а поступав методою попередніх критиків і прилучив ся до їх поглядів, тоді могло-б показати ся, що Шевченко сам не написав нічого, бо чого не взяв від названих нами письменників, то взяв певно від народа. Та сю пересаду зрозумів би вже мабутє кождий і не повірив би їй. Тому маємо надію, що дальші дослідники будуть мати виключно правду і науку перед очима при дослідах, а не які будь побічні цілі і наміри.

Non severus.